

Karolina Jąder¹

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Polski handel zagraniczny owocami i ich przetworami w latach 2001-2015

Polish foreign trade of fruits and their preserves in Poland in the years 2001-2015

Synopsis. Celem opracowania było przedstawienie i ocena zmian w handlu zagranicznym owocami i ich przetworami w latach 2001-2015. Zbadano wielkość oraz wartość eksportu i importu owoców świeżych i ich przetworów oraz obliczono saldo handlu zagranicznego tymi produktami. W celu zobrazowania zmian analizowany okres podzielono na cztery podokresy. Przy zastosowaniu wskaźników dynamiki określono zmiany jakie zaszły w ilości i wartości eksportu i importu w kolejnych podokresach w stosunku do lat ich poprzedzających. Wydzielenie czterech podokresów umożliwiło również zdefiniowanie zmian w strukturze towarowej i geograficznej handlu zagranicznego. Stwierdzono wzrost wielkości, a w szczególności wartości eksportu i importu. Wyższy wzrost zaobserwowano jednak w przypadku eksportu, a w szczególności w przypadku sprzedaży zagranicznej jabłek. W strukturze geograficznej eksportu spadło znaczenie krajów UE-15, natomiast wzrósł udział Wspólnoty Niepodległych Państw. Nie odnotowano natomiast znaczących zmian w strukturze geograficznej importu.

Słowa kluczowe: owoce, przetwory owocowe, eksport, import

Abstract. The aim of the study was to present changes in the Polish foreign trade of fruit and fruit preserves in the years 2001-2015. The quantity and the value of the export and the import of fresh fruit and their preserves were researched. The balance of foreign trade was also calculated. To illustrate the changes the analyzed period was divided into four sub-periods, for which the dynamics of changes was calculated. Within the sub-periods the export and import was presented in terms of their quantity, values and geographical structure. It was found out that in the analyzed period the volume and especially the value of the export and the import increased. The increase in export was higher and the biggest growth was seen in the export of apples. In the geographical structure of the export the importance of the EU-15 dropped and the share of the export of the CIS states grew. There were no major changes in the geographical structure of the import.

Key words: fruits, fruit preserves, export, import

Wprowadzenie

Produkcja owoców jest istotnym kierunkiem produkcji rolniczej w Polsce. W 2014 roku udział owoców w wartości globalnej produkcji roślinnej wyniósł 9,2%, natomiast w produkcji towarowej 12,9% (GUS, 2015). Polska jest ważnym w skali globalnej producentem owoców klimatu umiarkowanego. Zbiory w 2014 roku, wynoszące 4,2 mln ton stanowiły ponad 11% produkcji owoców w Unii Europejskiej i uplasowały nasz kraj na trzecim miejscu za Włochami i Hiszpanią (Rynek owoców..., 2015). Polska jest największym w Europie producentem jabłek, wiśni, malin, porzeczek i borówki wysokiej.

¹ dr inż., Katedra Ekonomiki Przedsiębiorstw Agrobiznesu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu,
ul. Wojska Polskiego 28, 60-637 Poznań, e-mail: jader@up.poznan.pl

W skali europejskiej duże znaczenie mają też polskie zbiory truskawek, agrestu i aronii. Duże rozmiary produkcji sprawiają, że Polska jest liczącym się w Europie eksporterem wielu gatunków owoców. Nasze przystąpienie do Unii Europejskiej ułatwiło polskim sadownikom ekspansję handlową na rynku wspólnotowym i znacząco wpłynęło na rozwój polskiego eksportu owoców świeżych i ich przetworów (arr.gov.pl). Umiarkowany klimat wpływa jednak na to, że polska produkcja sadownicza ma charakter sezonowy i krajowa oferta musi być uzupełniana produktami z zagranicy (Bugala, 2007). W produkcji przetworów owocowych dominują mrożonki oraz soki zagęszczone, stanowiąc około 75% produkowanych przetworów (Rynek owoców..., 2015). Polska jest największym na świecie eksporterem mrożonych owoców (5% udziału w latach 2010-2012) i zagęszczonych soków z owoców miękkich (30%) (Nosecka, 2014). Z udziałem 13,2% w latach 2010-2012 w światowym eksporcie była drugim po Chinach eksporterem zagęszczonego soku jabłkowego (Kierczyńska, 2015). Import przetworów owocowych, nie stanowi zagrożenia dla produkcji krajowej. W odniesieniu do przetworów wytwarzanych z owoców strefy umiarkowanej nadmiernemu importowi przeciwdziałają bowiem relatywnie niskie ceny na rynku polskim, a przywóz przetworów produkowanych z owoców innych stref klimatycznych jest jedynie uzupełnieniem oferty krajowej i stanowi przedmiot ich reeksportu (Nosecka i in., 2014).

Celem niniejszego opracowania było przedstawienie i ocena zmian w handlu zagranicznym owocami i ich przetworami w latach 2001-2015.

Materiał i metodyka badań

Analizę oparto na danych wtórnych pochodzących z publikacji Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej "Rynek owoców i warzyw" z lat 2002- 2015.

Zbadano wielkość i wartość eksportu oraz importu, a także wyliczono saldo obrotów handlu zagranicznego. Określono również strukturę ilościową, wartościową i geograficzną eksportu oraz importu. Zakresem czasowym analiza objęła lata 2001-2015. W celu zobrazowania zmian jakie zaszły w badanym piętnastoletnim analizowanym okresie podzielono na cztery podokresy: lata 2001-2003, 2004-2007, 2008-2011 i 2012-2015. Wydzielenie pierwszego podokresu miało przede wszystkim na celu zbadanie zmian jakie zaszły w handlu zagranicznym owocami i ich przetworami po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Pozostałe 12 lat podzielono na 3 równe 4 letnie podokresy, co umożliwiło przy zastosowaniu wskaźników dynamiki określenie zmian jakie zaszły w eksporcie i imporcie w latach poakcesyjnych. Obliczono średnie wartości importu i eksportu w ujęciu ilościowym i wartościowym, a przy zastosowaniu wskaźników dynamiki określono procentową zmianę w kolejnych podokresach w stosunku do lat ich poprzedzających. Wydzielenie czterech podokresów umożliwiło również zdefiniowanie zmian w strukturze towarowej i geograficznej handlu zagranicznego w analizowanym czasie.

Zmiany w wielkości i wartości oraz strukturze eksportu owoców i ich przetworów

W latach 2001-2015 odnotowano wzrost zarówno ilości jak i wartości eksportowanych owoców świeżych oraz ich przetworów. Ilość sprzedawanych za granicę owoców świeżych zwiększyła się ponad trzykrotnie z poziomu 413,3 w latach 2001-2003 do 1321,1 tys. ton w latach 2012-2015, natomiast wartość wzrosła blisko sześciokrotnie z 112,1 do 625,5 mln euro (tab. 1). Największy wzrost odnotowano w ostatnim czteroleciu, kiedy wielkość eksportu owoców świeżych zwiększyła się o 58,4% w stosunku do lat 2008-2011. Nieco mniejszy, ale też znaczący wzrost, wynoszący 51,9% dotyczył drugiego podokresu i związany był z akcesją Polski do Unii Europejskiej.

Podobne zmiany nastąpiły w przypadku eksportu przetworów owocowych, przy czym wzrost tutaj był nieco niższy. Biorąc pod uwagę dwa skrajne podokresy ilość sprzedawanych zagranicę przetworów owocowych wzrosła o ok. 60%. Największe zwiększenie eksportu dotyczyło 4 lat poakcesyjnych, gdy zagraniczna sprzedaż wyniosła 754,6 tys. ton i była o 40,3% wyższa niż średnio w latach 2001-2003. Jeszcze wyższy wzrost dotyczył wartości eksportu. Wpływy uzyskiwane ze sprzedaży zagranicznej owoców świeżych w ostatnim podokresie wyniosły 625,5 mln euro i były blisko sześciokrotnie wyższe niż wartość eksportu w latach 2001-2003, kiedy zanotowano średnią roczną sprzedaż na poziomie 112,1 mln euro. Największy wzrost dotyczył lat poakcesyjnych, gdy w latach 2004-2007 eksport zwiększył się w stosunku do poprzedniego podokresu o 110,4%. Wpływy ze sprzedawanych zagranicę przetworów wzrosły ponad dwukrotnie, a największy wzrost na poziomie 39,7% zanotowano także w latach 2004-2007.

W strukturze eksportu owoców świeżych zdecydowanie dominowały jabłka. Stanowiły średnio 73,9% sprzedawanych za granicę owoców, a na przestrzeni badanych lat ich odsetek wzrósł o kilka procent (tab. 2). W strukturze wartościowej jabłka miały nieco mniejszy udział, wynoszący średnio 48,78%, jednak w tym ujęciu ich znaczenie zwiększyło się o kilkanaście pkt. proc. z poziomu 43,13% w latach 2001-2003 do 57,31% w ostatnim czteroleciu. Zmiany udziału jabłek były wynikiem wzrostu ilości i wartości ich eksportu. Uwzględniając dwa skrajne podokresy wielkość ich sprzedaży zwiększyła się blisko trzykrotnie, natomiast jego wartość wzrosła ponad siedmiokrotnie. Zwiększenie sprzedaży zagranicznej odnotowano także w przypadku gruszek. Porównując wyniki z lat 2004-2007 oraz 2012-2015 widoczny jest około dziesięciokrotny wzrost, czyli najwyższy spośród wszystkich analizowanych gatunków. Należy podkreślić, iż tak duża zmiana była wynikiem przede wszystkim wzrostu ich reeksportu. Z pozostałych gatunków wzrost wolumenu sprzedaży zagranicznej dotyczył również wiśni i czereśni oraz truskawek, natomiast w ujęciu wartościowym zwiększyły się również wpływy z eksportu malin oraz śliwek. Na znaczeniu stracił natomiast eksport porzeczek oraz agrestu. Po akcesji Polski do Unii Europejskiej zdecydowanie wzrosło też znaczenie reeksportu owoców południowych. Zarówno ilość jak i wartość reeksportowanych owoców południowych zwiększyła się około dziesięciokrotnie, przy czym najwyższy wzrost, na poziomie ponad 500%, odnotowano w latach 2004-2007.

Tabela 1. Wielkość i wartość eksportu owoców i ich przetworów

Table 1. Volume and value of export of fruit and fruit preserves

Wyszczególnienie	Średnio w latach				Dynamika zmian			
	2001-2003	2004-2007	2008-2011	2012-2015 ²	2004-2007/ 2001-2003	2008-2012/ 2004-2007	2012-2015/ 2008-2012	2012-2015/ 2001-2003
					2003=100	2007=100	2012=100	2003=100
	Wielkość eksportu (tys. ton)							
Jabłka	310,7	427,1	611,5	1046,2	137,5	143,2	171,1	336,7
Truskawki	17,1	21,7	14,8	15,0	126,4	68,4	101,0	87,3
Porzeczki czarne	15,6	7,0	3,6	4,6	44,5	51,8	126,4	29,1
Porzeczki kolorowe i agrest	2,3	1,4	2,1	1,4	62,9	143,9	65,9	59,6
Maliny	19,1	23,4	22,7	16,3	122,5	97,0	72,1	85,6
Wiśnie i czereśnie	9,9	14,3	16,1	17,0	144,2	112,4	105,6	171,2
Śliwki	10,1	12,1	14,9	9,4	119,8	123,3	62,8	92,8
Gruszki	–	4,3	16,8	37,0	–	387,7	220,2	–
Owoce południowe reeksport	16,9	107,6	120,3	150,4	636,8	111,7	125,1	889,9
Pozostałe owoce	11,6	10,3	11,5	24,0	88,4	112,2	208,7	206,9
Razem owoce świeże	413,3	628,0	834,1	1321,1	151,9	132,8	158,4	319,7
Soki zagęszczone i pitne oraz napoje	263,9	411,6	341,1	432,0	156,0	82,9	126,7	163,7
Mrożonki	238,0	268,9	274,5	322,7	113,0	102,1	117,6	135,6
Susze	1,8	3,0	3,5	6,7	166,7	117,5	190,8	373,6
Dżemy, marmolady, przeciery	22,2	28,5	28,5	31,2	128,3	100,2	109,5	140,8
Przetwory w puszkach	10,3	41,3	55,0	57,1	400,5	133,2	103,9	554,4
Owoce tymczasowo zakonserwowane	1,9	1,4	1,0	0,4	72,4	72,7	35,0	18,4
Razem przetwory owocowe	538,0	754,6	703,6	852,6	140,3	93,2	121,2	158,5
	Wartość eksportu (mln euro)							
Jabłka	48,3	102,6	186,7	358,4	212,2	182,0	192,0	741,6
Truskawki	10,7	15,3	15,3	17,4	142,4	100,3	113,4	162,0
Porzeczki czarne	9,3	2,5	3,1	2,4	27,2	120,8	79,5	26,1
Porzeczki kolorowe i agrest	1,6	1,0	1,6	1,3	60,8	165,8	84,1	84,8
Maliny	17,8	18,9	25,2	23,1	106,3	133,2	91,7	129,8
Wiśnie i czereśnie	5,2	9,2	14,1	16,2	176,3	152,3	114,9	308,7
Śliwki	2,4	4,5	7,3	5,8	183,8	162,2	79,1	235,9
Gruszki	–	2,1	9,4	21,0	–	438,3	224,6	1262,6
Owoce południowe reeksport	10,0	64,5	80,5	125,7	647,6	124,9	156,1	1262,6
Pozostałe owoce	6,7	15,8	21,7	54,5	235,2	137,1	250,9	809,2
Razem owoce świeże	112,1	235,8	364,7	625,5	210,4	154,6	171,5	558,2
Soki zagęszczone i pitne oraz napoje	210,1	335,6	391,3	535,0	159,8	116,6	136,7	254,7
Mrożonki	235,0	257,2	333,8	423,9	109,5	129,8	127,0	180,4
Susze	7,0	9,6	11,3	17,2	137,4	118,1	152,8	247,8
Dżemy, marmolady, przeciery	28,8	36,7	44,7	52,3	127,5	121,7	117,1	181,7
Przetwory w puszkach	14,4	53,4	85,8	106,7	370,2	160,6	124,3	739,2
Owoce tymczasowo zakonserwowane	0,9	0,8	0,7	0,3	79,9	86,7	50,0	34,6
Razem przetwory owocowe	496,1	693,2	867,5	1132,9	139,7	125,1	130,6	228,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie (Rynek owoców..., 2002-2015).

² szacunek IERiGŻ-PIB.

W strukturze eksportu przetworów owocowych we wszystkich podokresach dominowały soki zagęszczone i pitne oraz mrożonki, stanowiąc około 80-90% sprzedawanych zagranicę przetworzonych owoców. W analizowanych latach dynamiczniej, bo o ponad 60% w ujęciu ilościowym i blisko 160% w ujęciu wartościowym wzrastał eksport soków. W przypadku mrożonek był to wzrost o odpowiednio 35,6 i 80%. Należy jednak podkreślić, że poziom sprzedaży mrożonek był dużo bardziej stabilny i w każdym podokresie odnotowywał wzrost. W przypadku soków pomimo zwiększenia ich eksportu w całym okresie, w latach 2008-2011 odnotowano spadek wielkości ich sprzedaży zagranicznej. Na przestrzeni badanych lat udział soków w strukturze eksportu wzrósł, natomiast znaczenie mrożonek zmniejszyło się. Odsetek soków w strukturze ilościowej wzrósł o ok. 1,5 pkt. proc., natomiast w strukturze wartościowej o ponad 3 pkt. proc. Udział mrożonek spadł odpowiednio o ponad 5 i nieco ponad 4 pkt. proc. Spośród innych grup przetworów na podkreślenie zasługują też przetwory w puszkach, których sprzedaż zwiększyła w ujęciu ilościowym ponad pięciokrotnie, natomiast w ujęciu wartościowym blisko dziesięciokrotnie. Podobnie jak w przypadku innych produktów największy wzrost ich eksportu, wynoszący ok. 300% przypadł na lata 2004-2007.

Tabela 2. Struktura eksportu owoców i ich przetworów (%)

Table 2. Structure of export of fruit and fruit preserves(%)

Wyszczególnienie	Struktura ilościowa				Struktura wartościowa			
	Średnio w latach				Średnio w latach			
	2001- 2003	2004- 2007	2008- 2011	2012- 2015	2001- 2003	2004- 2007	2008- 2011	2012- 2015
Jabłka	75,18	67,95	73,31	79,19	43,13	43,49	51,19	57,31
Truskawki	4,15	3,45	1,77	1,13	9,56	6,47	4,20	2,77
Porzeczki czarne	3,78	1,11	0,43	0,34	8,29	1,07	0,84	0,39
Porzeczki kolorowe i agrest	0,55	0,23	0,25	0,10	1,39	0,40	0,43	0,21
Maliny	4,61	3,72	2,72	1,24	15,88	8,03	6,91	3,69
Wiśnie i czereśnie	2,40	2,27	1,92	1,28	4,67	3,91	3,85	2,58
Śliwki	2,44	1,93	1,79	0,71	2,18	1,91	2,00	0,92
Gruszki	0,00	0,69	2,01	2,80	0,00	0,90	2,56	3,36
Owoce południowe reeksport	4,09	17,04	14,42	11,38	8,88	27,11	22,07	20,06
Pozostałe owoce	2,81	1,62	1,38	1,82	6,00	6,71	5,95	8,71
Razem owoce świeże	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Soki zagęszczone i pitne oraz napoje	49,05	54,55	48,48	50,77	42,34	48,42	45,10	47,17
Mrożonki	44,23	35,63	39,02	37,95	47,36	37,10	38,48	37,35
Susze	0,33	0,40	0,50	0,79	1,40	1,38	1,30	1,52
Dżemy, marmolady, przeciery	4,12	3,77	4,05	3,75	5,80	5,29	5,15	4,61
Przetwory w puszkach	1,91	5,47	7,81	6,70	2,91	7,71	9,89	9,32
Owoce tymczasowo zakonserwowane	0,35	0,18	0,14	0,04	0,19	0,11	0,07	0,03
Razem przetwory owocowe	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Źródło: jak w tab.1.

Zmiany w wielkości i wartości oraz strukturze importu owoców i ich przetworów

W analizowanym okresie wzrosła również ilość i wartość sprowadzanych do Polski owoców świeżych oraz ich przetworów, przy czym wzrost ten był zdecydowanie niższy niż w przypadku eksportu. Import owoców świeżych w ujęciu ilościowym wzrósł o 40,1% z poziomu 955,5 tys. ton w latach 2001-2003 do 1339,2 tys. ton w ostatnim czteroleciu, natomiast w ujęciu wartościowym o ponad 100%, kształtując się w pierwszym i ostatnim podokresie na poziomie 511,4 i 1048 mln euro (tab. 3). Ilość kupowanych zagranicą przetworów zwiększyła się o 46,1% z 252,8 do 364,5 tys. ton. W przypadku wartości importu tej grupy produktów zanotowano jeszcze większy wzrost, wynoszący ponad 300%, z poziomu 134,4 do 549,8 mln euro.

Największy udział w strukturze importowanych owoców świeżych miały banany, których średnio co roku sprowadzano ok. 260 tys. ton, za sumę ponad 14 mln euro (tab. 4). Na przestrzeni analizowanych lat ich odsetek zmniejszył się jednak z 26,9 do 22,2% w strukturze ilościowej oraz z 21,8 do 18,49% w strukturze wartościowej. Spadek znaczenia bananów w strukturze nie wynikał ze zmniejszenia ich importu, gdyż biorąc pod uwagę lata 2001-2003 oraz 2012-2015 zarówno w przypadku jego ilości jak i wartości odnotowano wzrost, na poziomie odpowiednio 15,8% i 73,9%. Spadek ich udziału spowodowany był wysokim wzrostem importu przede wszystkim owoców z grupy pozostałe. Import tych owoców był w latach 2012-2015 blisko sześciokrotnie wyższy niż w latach 2001-2013. Duże znaczenie miał też import winogron, arbuźów oraz owoców cytrusowych, w tym głównie pomarańczy, mandarynek i cytryn. Pomimo wzrostu wielkości i wartości importu większości z nich, ich udział w strukturze sprowadzanych owoców zmniejszał się, co było spowodowane głównie wspomnianym już wzrostem znaczenia importu owoców sklasyfikowanych w grupie pozostałe.

Z innych gatunków warty podkreślenia jest też wzrost importu jabłek, gruszek, nektaryn oraz brzoskwiń, przy czym zwiększenie importu tych owoców dotyczyło głównie lat poakcesyjnych.

Z grupy przetworów owocowych zdecydowanie najczęściej sprowadzano do Polski soków zagęszczonych i pitnych oraz przetworów puszkowych. Stanowiły one ok. 70-80% kupowanych zagranicą przetworów owocowych. Zarówno wielkość jak i wartość ich importu na przestrzeni badanych lat sukcesywnie wzrastały. W przypadku soków odnotowano blisko trzykrotny wzrost, a ilość sprowadzanych z zagranicy przetworów w puszkach wzrosła blisko dwukrotnie, natomiast ich wartość zwiększyła się ponad czterokrotnie. Największy wzrost importu wszystkich przetworów odnotowano w latach 2004-2007, w których import był większy około dwukrotnie od wyników uzyskiwanych w pierwszym podokresie. Warty podkreślenia jest też import suszy, który w ujęciu ilościowym wzrósł prawie sześciokrotnie, natomiast jego wartość zwiększyła się ponad ośmiokrotnie. Zmiany te wpłynęły na wzrost udziału tej grupy przetworów o blisko 5 pkt. proc. w ilościowej oraz ponad 6 pkt. proc. w wartościowej strukturze importu.

Tabela 3. Wielkość i wartość importu owoców i ich przetworów

Table 3. Volume and value of import of fruit and fruit preserves

Wyszczególnienie	Średnio w latach				Dynamika zmian			
	2001-2003	2004-2007	2008-2011	2012-2015	2004-2007/ 2001-2003 2003=100	2008-2012/ 2004-2007 2007=100	2012-2015/ 2008-2012 2008=100	2012-2015/ 2001-2003 2003=100
	Wielkość importu (tys.ton)							
Banany	257,1	241,6	242,1	297,8	94,0	100,2	123,0	115,8
Pomarańcze	129,7	104,6	130,9	163,7	80,6	125,1	125,1	126,2
Cytryny	103,5	102,0	97,5	99,4	98,5	95,5	101,9	96,0
Grejfruty	33,9	30,3	40,5	45,3	89,3	133,5	112,1	133,6
Mandarynki	118,1	157,6	170,6	164,5	133,5	108,2	96,5	139,3
Winogrona	92,3	112,0	119,5	121,9	121,3	106,7	102,0	132,1
Brzoskwinie	22,3	36,3	37,7	45,1	162,8	103,8	119,8	202,4
Kiwi	21,9	35,8	34,4	32,1	163,2	96,2	93,2	146,3
Nektaryny	22,3	42,3	55,9	62,0	189,5	132,2	111,0	278,0
Arbuzy	101,1	112,1	100,3	110,1	110,9	89,5	109,7	108,9
Jabłka	14,0	48,1	40,9	34,9	342,8	85,0	85,3	248,7
Gruszki	5,1	14,1	24,8	37,8	278,8	175,8	152,3	746,1
Orzechy	16,2	22,2	23,7	23,7	137,2	107,0	99,7	146,3
Pozostałe owoce	18,0	39,0	60,6	101,1	216,9	155,4	167,0	562,8
Razem owoce świeże	955,5	1097,9	1179,1	1339,2	114,9	107,4	113,6	140,2
Soki zagęszczone i pitne	64,2	103,6	111,0	169,2	161,5	107,1	152,5	263,7
Mrożonki	13,3	25,0	33,9	44,4	188,0	135,6	130,9	134,1
Susze	5,6	15,4	30,5	30,9	277,1	197,7	101,2	333,6
Dżemy powidła i przeciery	2,7	6,6	9,0	9,4	245,4	135,5	105,0	554,6
Przetwory puszkowe	61,6	101,3	112,7	109,3	164,4	111,3	96,9	349,1
Pozostałe przetwory	0,7	0,8	1,5	1,4	117,9	175,8	93,1	177,3
Razem przetwory owocowe	148,1	252,8	298,5	364,5	170,7	118,1	122,1	192,9
	Wartość importu (mln euro)							
Banany	111,4	126,1	145,8	193,8	113,1	115,6	133,0	173,9
Pomarańcze	60,5	52,0	69,9	86,7	85,8	134,6	124,0	143,2
Cytryny	56,3	56,9	73,9	86,0	101,1	129,9	116,3	152,7
Grejfruty	18,1	19,4	26,4	30,0	107,2	136,1	113,6	165,9
Mandarynki	71,4	86,4	109,9	106,3	121,0	127,2	96,8	149,0
Winogrona	73,5	102,0	128,6	138,6	138,7	126,1	107,8	188,6
Brzoskwinie	13,3	23,6	28,2	34,9	177,6	119,6	123,7	262,9
Kiwi	17,2	21,4	25,9	26,2	124,1	120,9	101,4	152,1
Nektaryny	10,2	28,2	40,9	43,6	275,3	145,0	106,6	425,6
Arbuzy	19,0	20,5	26,0	31,2	107,7	127,0	119,9	164,0
Jabłka	7,4	16,4	22,2	16,2	222,4	135,2	72,7	218,7
Gruszki	1,7	9,0	19,2	27,8	516,3	214,5	144,5	1601,0
Orzechy	30,9	71,2	67,7	109,3	230,2	95,1	161,4	353,5
Pozostałe owoce	20,5	35,0	59,8	118,2	170,9	170,8	197,5	576,3
Razem owoce świeże	511,4	667,8	844,2	1048,5	130,6	126,4	124,2	205,0
Soki zagęszczone i pitne	61,4	106,3	136,6	174,6	173,3	128,5	127,8	284,5
Mrożonki	14,1	36,1	51,6	75,0	256,3	142,9	145,4	532,4
Susze	8,2	22,5	51,2	69,9	273,6	227,3	136,5	849,0
Dżemy powidła i przeciery	3,8	9,5	14,3	17,2	248,9	150,5	120,5	451,2
Przetwory puszkowe	46,4	98,1	144,2	211,4	211,1	147,1	146,6	455,3
Pozostałe przetwory	0,5	0,8	1,6	1,8	182,3	190,9	111,1	386,6
Razem przetwory owocowe	134,4	273,3	399,5	549,8	203,4	146,2	137,6	409,2

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 4. Struktura eksportu owoców i ich przetworów (%)

Table 4. Structure of export of fruit and fruit preserves(%)

Wyszczególnienie	Struktura ilościowa				Struktura wartościowa			
	Średnio w latach				Średnio w latach			
	2001-2003	2004-2007	2008-2011	2012-2015	2001-2003	2004-2007	2008-2011	2012-2015
Banany	26,91	22,01	20,53	22,23	21,79	18,88	17,26	18,49
Pomarańcze	13,58	9,53	11,10	12,22	11,83	7,78	8,28	8,27
Cytryny	10,84	9,29	8,26	7,42	11,01	8,52	8,76	8,20
Grejfruty	3,55	2,76	3,43	3,38	3,53	2,90	3,12	2,86
Mandarynki	12,36	14,36	14,46	12,28	13,95	12,93	13,01	10,14
Winogrona	9,66	10,20	10,13	9,10	14,37	15,27	15,23	13,22
Brzoskwinie	2,33	3,31	3,20	3,37	2,60	3,53	3,34	3,33
Kiwi	2,29	3,26	2,92	2,39	3,37	3,20	3,07	2,50
Nektaryny	2,33	3,85	4,74	4,63	2,00	4,22	4,84	4,15
Arbuzy	10,58	10,21	8,51	8,22	3,71	3,06	3,08	2,97
Jablka	1,47	4,38	3,47	2,61	1,44	2,46	2,63	1,54
Gruszki	0,53	1,29	2,11	2,82	0,34	1,34	2,27	2,65
Orzechy	1,69	2,02	2,01	1,77	6,04	10,65	8,02	10,42
Pozostałe owoce	1,88	3,55	5,14	7,55	4,01	5,24	7,09	11,27
Razem owoce	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Soki zagęszczone i pitne	43,34	40,99	37,17	46,42	45,66	38,90	34,20	31,75
Mrożonki	8,98	9,89	11,36	12,17	10,48	13,20	12,90	13,63
Susze	3,76	6,10	10,22	8,47	6,13	8,24	12,82	12,71
Dżemy powidła i przeciery	1,82	2,62	3,01	2,59	2,84	3,48	3,58	3,13
Przetwory puszkowe	41,63	40,07	37,76	29,98	34,56	35,88	36,10	38,45
Pozostałe przetwory	0,47	0,33	0,49	0,37	0,34	0,30	0,39	0,32
Razem przetwory owocowe	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 5. Saldo obrotów handlu zagranicznego owocami i ich przetworami

Table 5. Balance of foreign trade of fruits and fruit preserves

Wyszczególnienie	Średnio w latach			
	2001-2003	2004-2007	2008-2001	2012-2015
	tys. ton			
Owoce świeże	-542	-470	-345	-18
Przetwory owocowe	390	502	405	488
	mln euro			
Owoce świeże	-399	-432	-480	-423
Przetwory owocowe	362	420	468	583

Źródło: jak w tab. 1.

Saldo obrotów handlu zagranicznego owocami i ich przetworami

Zarówno ilościowe, jak i wartościowe saldo owoców świeżych w latach 2001-2015 było ujemne, przy czym w przypadku salda ilościowego deficyt ten stopniowo zmniejszał się, a największy wzrost wartości różnicy między eksportem a importem przypadł na ostatni podokres (tab. 5). Wartościowe saldo we wszystkich wydzielonych podokresach utrzymywało się na wyrównanym poziomie. Saldo handlu zagranicznego przetworami owocowymi było dodatnie i na przestrzeni analizowanych lat wzrastało, co było spowodowane bardziej dynamicznym wzrostem eksportu niż importu. W ujęciu ilościowym saldo zwiększyło się z poziomu 389,9 do 488,1 tys. ton, natomiast w ujęciu wartościowym wzrost był jeszcze wyższy, gdyż różnica między średnimi rocznymi wpływami ze sprzedaży zagranicznej a wartością importu w pierwszym okresie wyniosła 361,7 mln ton, natomiast w latach 2012-2015 583,1 mln ton.

Struktura geograficzna eksportu oraz importu owoców i ich przetworów

W latach 2001-2015 w strukturze geograficznej eksportu najwyższy udział miały kraje EU-15. Ze sprzedaży do tych krajów uzyskiwano średnio 65,5% wpływów, przy czym najwięcej owoców i ich przetworów eksportowano do Niemiec, Holandii oraz Wielkiej Brytanii (tab. 6). Odsetek wartości sprzedaży zagranicznej do tych krajów zmniejszał się jednak systematycznie z 78 % w latach 2001-2003 do 58% w ostatnim czteroleciu. Po akcesji Polski do Unii Europejskiej wzrósł eksport do nowych krajów członkowskich, w tym głównie do Czech i na Słowację, a wynikiem tego było zwiększenie ich udziału w strukturze geograficznej z poziomu 8% w pierwszym podokresie do 13% w latach 2004-2007. W następnych podokresach, a konkretnie od roku 2009, znaczenie eksportu do tych krajów zmniejszało się i w ostatnim czteroleciu ich udział w strukturze wyniósł tylko 10%.

Tabela 6. Struktura geograficzna eksportu i importu owoców i ich przetworów (%)

Table 6. Geographical structure of export and import of fruits and their preserves (%)

Wyszczególnienie	Średnio w latach			
	2001-2003	2004-2007	2008-2011	2012-2015
	eksport			
UE-15	75	68	62	58
UE-12	8	13	11	10
WNP	10	15	23	27
Pozostałe	7	5	4	5
	import			
UE-15	50	46	50	49
UE-12	3	3	3	4
WNP	1	4	3	4
Pozostałe	46	47	44	43

Źródło: jak w tab. 1

W analizowanych latach wyraźnie wzrosło znaczenie eksportu do Wspólnoty Niepodległych Państw, z których głównym odbiorcą naszych produktów była Rosja. Pierwsze wyraźne zwiększenie eksportu do tych krajów odnotowano po 2004 roku.

W latach 2001-2003 z tej sprzedaży uzyskiwano 10% wpływów, a w kolejnym czterolecium odsetek ten był już o 5 pkt. proc. wyższy. Znaczenie eksportu do tych krajów w latach 2004-2007 wzrosło pomimo spadku ich udziału w strukturze w 2006 roku, co było spowodowane wprowadzeniem przez Rosję embarga na świeże i suszone produkty ogrodnicze. Po zniesieniu tego zakazu w 2008 roku eksport owoców i ich przetworów do WNP wzrastał bardzo dynamicznie, aż do roku 2013. W lipcu 2014 roku Rosja wprowadziła ponownie zakaz importu z Polski owoców i warzyw (Pawlak, 2015). Następstwem tego był spadek udziału eksportu do WNP w 2014 roku o 3 pkt. proc. do poziomu 27%, natomiast w 2015 roku przewidywane jest zmniejszenie odsetka importu do tych krajów o kolejnych 9 proc.. Zmniejszenie eksportu do Rosji było częściowo "rekompensowane" wzrostem sprzedaży głównie do krajów UE-13 (Rynek owoców..., 2015). Efektem tego było zwiększenie znaczenia tych państw w latach 2014 i 2015. W strukturze geograficznej importu owoców i ich przetworów zmiany były niewielkie. We wszystkich wydzielonych podokresach największe znaczenie miały kraje UE-15, a ich udział wahał się od 46 do 50%. Najwięcej importowano z Hiszpanii, Niemiec oraz Włoch. Na drugim miejscu w strukturze znajdowały się kraje sklasyfikowane w grupie pozostałe, a wśród nich największe znaczenie miały Turcja oraz Ekwador. Odsetek wartości produktów sprowadzanych z tych krajów wahał się od 43 do 47%. Na przestrzeni analizowanych lat wartość importu z tych państw wykazywała niewielką tendencję malejącą.

Podsumowanie i wnioski

W latach 2011-2015 odnotowano znaczące zwiększenie ilości i wartości eksportowanych owoców oraz ich przetworów. Porównując lata 2001-2003 oraz 2012-2015 wielkość sprzedaży zagranicznej owoców świeżych wzrosła o 219,7% natomiast ilość eksportowanych przetworów zwiększyła się o 58,5%. Jeszcze wyższy był wzrost wartości eksportu, który w przypadku owoców wyniósł 458,2%, a w przypadku przetworów 128,3%. Sprzedaż owoców świeżych najbardziej wzrosła w ostatnim czterolecium, natomiast w przypadku przetworów zwiększenie eksportu dotyczyło w największym stopniu lat poakcesyjnych. W strukturze eksportu owoców dominowały jabłka. Ich udział wynosił średnio 73,9% w ujęciu ilościowym oraz 48,8% w ujęciu wartościowym, a na przestrzeni analizowanych lat wzrastał, co było efektem systematycznego zwiększania eksportu tych owoców. W strukturze sprzedawanych zagranicę przetworów owocowych zdecydowanie największe znaczenie miały soki oraz mrożonki, stanowiąc odpowiednio 50,7 i 39,2% ilości oraz 45,7 i 40,1% wartości eksportu przetworów owocowych. Zagraniczna sprzedaż tych produktów zwiększała się, szczególnie w ujęciu wartościowym. Główną przyczyną tych zmian po roku 2004 roku była akcesja Polski do Unii Europejskiej i związana z nią likwidacja barier celnych i technicznych oraz rosnący popyt na polskie produkty (Pawlak, 2014). Dynamiczny wzrost eksportu był także następstwem zmniejszającego się w Polsce w tym okresie poziomu konsumpcji owoców, w tym przede wszystkim jabłek oraz soków owocowych (Jąder 2014). Jak podkreślają Nosecka i in. (2012) przy spadającym spożyciu tych produktów eksport staje się bardzo ważnym czynnikiem utrzymania tendencji wzrostowej w produkcji poszczególnych gatunków owoców w naszym kraju,

a w przypadku zagęszczonych soków owocowych oraz mrożonek jest to czynnik podstawowy.

Ilość sprowadzanych z zagranicy owoców świeżych wzrosła o 40,2% a przetworów o 92,9%, natomiast wartość importu zwiększyła się o odpowiednio 105 i 309,2%. W przypadku przetworów owocowych wzrost ten był wyższy niż wzrost eksportu i dotyczył przede wszystkim lat 2004-2007. Tak wysoka dynamika zmian w przypadku większości owoców i ich przetworów należących do grupy produktów uznanych za wrażliwe była efektem zniesienia stawek celnych w imporcie z krajów rozszerzonej Unii Europejskiej oraz zastosowania niższych celi w imporcie z krajów trzecich (Nosecka, 2006).

W strukturze importu owoców świeżych dominowały banany, stanowiąc średnio 22,9% ilości i 19,1% wartości sprowadzanych owoców, jednak ich znaczenie zmniejszyło się, przede wszystkim na korzyść owoców z grupy pozostałe, co może świadczyć o większej różnorodności sprowadzanych owoców. W strukturze przetworów owocowych największe znaczenie miały soki zagęszczone i pitne oraz przetwory puszkowe, a ich odsetek wynosił ok. 70-80%. W latach 2001-2015 wzrósł import wszystkich grup przetworów, a szczególnie zwiększenie jego wielkości i wartości odnotowano w przypadku suszy, dżemów, powideł i przecierów oraz przetworów puszkowych.

Zmiany dynamiki eksportu i importu znalazły swoje odzwierciedlenie w stanie bilansu handlowego. Zarówno saldo ilościowe jak i wartościowe handlu zagranicznego owoców świeżych we wszystkich podokresach przyjmowało wartości ujemne, przy czym różnica między eksportem a importem w ujęciu ilościowym wyraźnie zmniejszyła się, natomiast w przypadku salda wartościowego nie odnotowano większych zmian.

Saldo handlu zagranicznego przetworami owocowymi w całym okresie było dodatnie, a jego wartość szczególnie w ujęciu wartościowym sukcesywnie wzrastała.

Średnio 55,6% wpływów ze sprzedaży zagranicznej owoców oraz ich przetworów uzyskiwano z eksportu do krajów UE-15, jednak ich znaczenie w latach 2001-2015 zmalało. Znacząco wzrósł natomiast udział krajów WNP (w tym głównie Rosji) oraz w mniejszym stopniu nowych krajów członkowskich. Rozwój polskiego eksportu do państw byłego bloku wschodniego warunkowany był przede wszystkim bliskością rynków docelowych, wzrostem dochodów realnych ludności, pociągającym za sobą wzrost popytu na importowane produkty, niemożnością zaspokojenia zgłaszanego popytu rodzimą produkcją oraz wprowadzeniem refundacji eksportowych, stwarzających wszystkim przedsiębiorcom z terenu UE jednolite warunki konkurencji na rynkach zagranicznych. Należy jednocześnie podkreślić, iż wzrost eksportu w krajach WNP napotyka jednak na barierę ryzyka handlowego i niehandlowego (np. politycznego) istniejącego na tych rynkach (Pawlak, 2014). Skutki tego ryzyka w badanym okresie dotknęły nasz kraj dwukrotnie: w latach 2005-2008 i 2014-2015 roku, gdy Rosja wprowadziła embargo na świeże i przetworzone produkty ogrodnicze. Spadek eksportu w w/w latach nie wpłynął jednak na zmniejszenie znaczenia Rosji w polskim eksporcie owoców i ich przetworów w dłuższej perspektywie czasowej.

W strukturze geograficznej importu nie odnotowano większych zmian. Dominowały tu kraje UE-15, z których sprowadzano ok. 50% owoców i ich przetworów oraz kraje pozostałe z udziałem wynoszącym ok. 45%.

Literatura

- Bugała, A. (2007). Polski import po akcesji do Unii Europejskiej. *Owoce Warzywa Kwiaty* nr 7.
- Jąder, K. (2014). Zmiany w konsumpcji owoców i ich przetworów w Polsce w latach 1998-2012. *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, T.101, z. 3, 98-106.
- Kierczyńska, S. (2015). Produkcja, eksport i ceny zagęszczonego soku jabłkowego a ceny skupu jabłek do przetwórstwa w Polsce. *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, T.101, z. 3, 74-81.
- Nosecka, B. (2006). Import produktów rolno - spożywczych uznanych za wrażliwe. nr 39, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Nosecka, B. (2014). Zewnętrzne uwarunkowania wzrostu eksportu owoców, warzyw i ich przetworów z Polski. *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*, T.101, z.3, 133-144.
- Nosecka, B., Bugała, A., Kraciński, P., Zaremba, L. (2014). Sytuacja na światowym rynku wybranych produktów ogrodniczych i jej wpływ na polski rynek ogrodniczy, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Nosecka, B., Bugała, A., Paszko, D., Zaremba, L. (2012). Sytuacja na światowym rynku wybranych przetworów owocowych i warzywnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Pawlak, K. (2014). Zmiany w polskim handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi po akcesji do Unii europejskiej. *Zeszyty Naukowe SGGW Problemy Rolnictwa Światowego*, T.14(29), z. 2, 170-184.
- Pawlak, K. (2015). Polsko-rosyjski handel produktami rolno-spożywczymi po akcesji Polski do Unii Europejskiej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 407, 327-340.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa* (2015). GUS, Warszawa.
- Rynek owoców i warzyw. Stan i perspektywy*. (2002-2015). IERiGŻ-PIB, Warszawa, nr 20-47.
- Rynek owoców w Polsce. Pobrano 15 maja 2016 z: http://www.arr.gov.pl/data/00321/rynek_owocow2014_pl.pdf.